

Gammelt og nytt i Basel

Helsehistorisk forums studietur 24.–27. april 2023

Michael 2023; 20: 414–9.

Basel i Sveits er en fascinerende blanding av gammelt og nytt. Byen ligger i front innen legemiddelindustri og kjemisk industri. Og like utenfor sentrum ligger antroposofenes hovedkvarter.

Helsehistorisk forum har siden starten i 2002 arrangert studieturer til inn- og utland (1–4). Hensikten er blant annet å studere helsehistoriske emner. Utenlandsturen i 2023 gikk til Basel.

Basel er den tredje største byen i Sveits etter Zürich og Genève, med 200 000 innbyggere i indre by. Den regnes som en kulturell hovedstad, med landets eldste universitet, grunnlagt i 1460, og en rekke museer. Rhinen deler Basel i to: Store-Basel sør for elva og Lille-Basel i nord (figur 1). Bysentrum er bilfritt, lenge før det kom på moten, og trikkene går i ett sett. Byen er kompakt, det meste ligger i gangavstand.

Mange nordmenn har studert i Basel. I trettiårsperioden 1950–1980 utdannet 150 norske studenter seg til lege eller tannlege i denne byen (5).

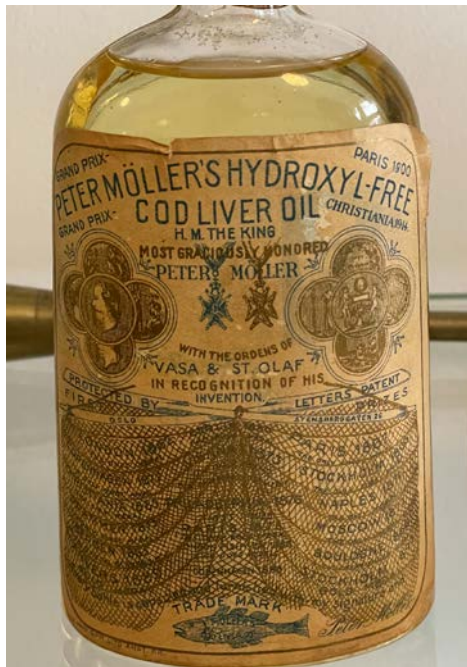
Farmasi og antroposofi

Vi besøkte byens farmasimuseum, som er en permanent apotekutstilling og en av verdens største samlinger av historiske apparater og preparater, grunnlagt i 1924 som «et vitenskapelig kabinett» (6). Dette er et universitetsmuseum der man driver aktiv forskning. Vi så blant annet en gammel utgave av Möllers tran (figur 2) og nobelmedaljen til den sveitsiske kjemikeren Tadeus Reichstein (1897–1996), som mottok prisen i 1950 for oppdagelsen av kortison.

På programmet sto også et besøk i Dornach, ca. 12 km sør for Basel. Der ligger Goetheanum, som er verdenssenteret for den antroposofiske bevegelsen (7). Opprinnelig var Goetheanum en stor trebygning med to

Figur 1. Rhinen deler Basel i to: Grossbasel (Store-Basel) sør for elva og Kleinbasel (Lille-Basel) nord for elva. I bakgrunnen ser vi tårnene på Basels hovedkirke, Basel Münster. (Foto Frank Høifødt)

Figur 2. Möllers tran hører hjemme på et farmasimuseum. (Foto Erlend Hem)

kupler, påbegynt i 1913 med Rudolf Steiner (1861–1925), grunnleggeren av antroposofien, som arkitekt. Dette bygget brant ned nyttårsaften 1922. Før sin død i 1925 hadde Steiner laget en modell til det nye bygget, og den ble oppført i betong i full størrelse 1925–1928. I alt bidro 80 personer fra 16 land til byggingen av den 38 meter høye bygningen. Utenfra kan bygningen virke grå og kald, mens innvendig kan man se hvor myk og vennlig betong kan fremstå.

Rudolf Steiner var forkjemper for biodynamisk jordbruk og alternativ medisin. Andre bygninger på stedet er knyttet til forskning og utdanning. Det arrangeres jevnlig konferanser med særlig vekt på undervisning, jordbruk, medisin og terapi, basert på Steiners holistiske filosofi. Goetheanum har en egen medisinsk seksjon.

Lederen for seksjonen Matthias Girke holdt foredrag om antroposofisk perspektiv på helse og medisin. Han arbeider også klinisk ved Havelhöhe, et antroposofisk sykehus etablert i 1995 i Berlin, og han inviterte oss til å hospitere der. Han forklarte at antroposofisk medisin ikke står i motstrid til konvensjonell medisin, men er et supplement eller en utvidelse. De er opptatt av å styrke kroppens egne helende egenskaper. Etter foredraget fikk han blant annet spørsmål om antroposofenes holdning til vaksinerings.

Gammelt og nytt

Novartis er et flernasjonalt farmasøytisk foretak med hovedsete i Basel. I 2021 åpnet konsernet et avansert, interaktivt undervisningscenter for publikum, Novartis Pavillion (figur 3), som ligger rett ved den franske grensen.

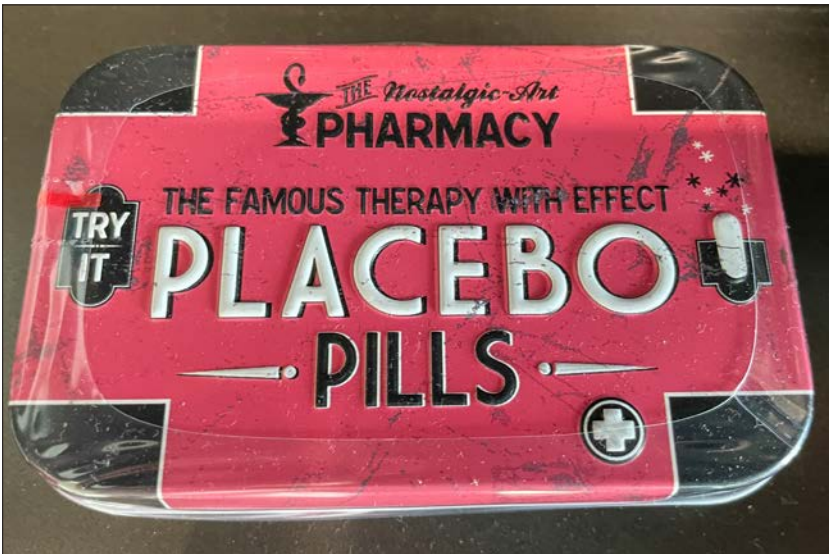
Her har det vokst fram en egen liten bydel, Novartis Campus, med slående bidrag fra kjente arkitekter. Man har valgt på øverste hylle, og det er høy klasse på alt.

Basel er det fremste senteret for produksjon av kjemikalier og legemidler i Sveits. Foruten Novartis finner vi også legemiddelgigantene Hoffmann–La Roche og Sandoz. Den høyeste bygningen i Sveits, Roche-Turm 2 (2022) på 205 meter, huser hovedkontoret til dette firmaet. Det var også i Basel den sveitsiske kjemikeren Albert Hofmann (1906–2008) oppdaget de psykedeliske egenskapene til LSD i 1943.

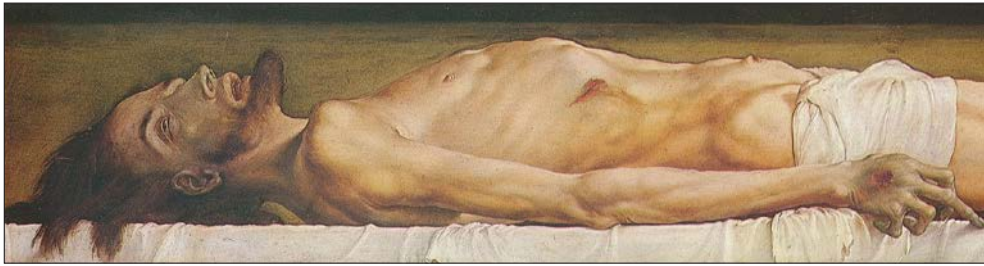
I paviljongen fikk vi en entusiastisk omvisning ved direktør og farmasøyt Marcel Braun. Er det kanskje slik at vi bruker halve livet på å arbeide og ødelegge helsa og den siste halvdel på å prøve å reparere den? På utstillingen ble vi konfrontert med grunnleggende spørsmål: Er aldri en sykdom som kan kureres? Bør vi ha tillit til digitale helsetjenester? Vil vi noen gang kurere all sykdom? Er helsetjenester en fundamental rettighet? Og i museumsbutikken kunne vi kjøpe placebopiller (figur 4)!

Figur 3. Hypermoderne utstilling i Novartis-paviljongen. (Foto Frank Høifødt)

Figur 4. Placebopiller til salgs i museumsbutikken. (Foto Erlend Hem)

Figur 5. Utsnitt av Den døde Kristus i graven (ca. 1520) av Hans Holbein den yngre. (Foto Wikimedia)

Det ble også tid til besøk i byens omfattende kunstmuseum, som skal ha vært verdens første offentlige kunstsamling da det åpnet i 1671 (8). Dagens museum inkluderer også samtiden og viktige moderne kunstnere, men av spesiell interesse er utvalget fra 1400- og 1500-tallet. Et av de mest berømte verkene er *Den døde Kristus i graven* (ca. 1520–1522) av Hans Holbein den yngre (1497–1543) (9). Dette bildet gjorde et voldsomt inntrykk på Dostojevskij (1821–1881), som skrev om det i en av hans mest kjente romaner, *Idioten* (1867). Jesus ser skremmende død ut – hvordan kan man da tro på oppstandelsen? (figur 5).

Styret i *Helsehistorisk forum* samarbeidet med *Norsk kunstformidling* ved reiseleder Dag Brynildsen om organiseringen av turen. Kunsthistoriker dr.art. Frank Høifødt var en entusiastisk guide for de 32 deltakerne. Neste studietur går til Padova og Venezia i april 2024.

Litteratur

1. Børdahl PE, Natvig JB. Helsevesenet og museet. I: Natvig JB, Swärd ET, Hem E, red. *Historier om helse*. Oslo: Den norske legeförening, 2009: 134-43. [Historier-om-helse 2009\(1\).pdf \(helsehistoriskforum.no\)](#) (8.7.2023).
2. Larsen Ø. Medisinhistorisk på Voss. *Michael* 2011; 8: 406–9. <https://www.michaeljournal.no/article/2011/10/Medisinhistorisk-p%3%A5-Voss> (8.7.2023).
3. Larsen Ø. Wien – medisinhistorisk intensivinnføring. *Michael* 2012; 9: 301–3. <https://www.michaeljournal.no/article/2012/06/Wien-medisinhistorisk-intensivinnf%C3%B8ring> (8.7.2023).
4. Helsehistorisk forum. *Studieturarkiv*. <https://helsehistoriskforum.no/studieturer/studieturarkiv> (10.7.2023).
5. Svendsen E, Sundal E, Seeberg T et al, red. *Norwegische Ärzte und Zahnärzte, die in Basel von 1950–1980 ausgebildet wurden. Was wurde aus ihnen?* Basel: Vagantes basilienses, Alumni Medizin Basel, 2015. <https://www.nb.no/items/dd224b9a46d674177175c589a386f808?page=0> (11.7.2023).

6. Pharmacy Museum of the University of Basel. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Pharmacy_Museum_of_the_University_of_Basel (16.7.2023).
7. Goetheanum. Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/wiki/Goetheanum> (16.7.2023).
8. Kunstmuseum Basel. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Kunstmuseum_Basel (16.7.2023).
9. The Body of the Dead Christ in the Tomb. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Body_of_the_Dead_Christ_in_the_Tomb (16.7.2023).

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem er instituttsjef i Legeforskningsinstituttet, professor ved Universitetet i Oslo, styreleder i Helsehistorisk forum og redaktør i Michael.